

АНАЛІЗ ЧИСТОЇ ПРОЦЕНТНОЇ МАРЖІ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Дохідність банку — це позитивний результат його фінансово-господарської діяльності. За рахунок доходів оплачуються всі операційні витрати, формується прибуток, обсяг якого визначає рівень дивідендів, зростання капіталу, розвиток пасивних та активних операцій. Кредитні операції комерційних банків — безперечно найголовніші джерела отримання доходів. Окрім заходів підтримання ліквідності і мінімізації банківських ризиків, аналізу структури всіх доходів і витрат, кваліфікованої роботи персоналу, факторами забезпечення дохідності комерційних банків безумовно є аналіз дохідності і прибутковості кредитної діяльності. Сюди можна віднести визначення мінімально допустимої процентної маржі, коефіцієнтів дохідності, рентабельності, прибутковості кредитних операцій, виявлення тенденцій у дохідності кредитних операцій, планування мінімальної дохідної маржі для прогнозування орієнтованого рівня відсотків за активними і пасивними операціями, виявлення ефективних методів процентної політики комерційних банків. Використання системи фінансових коефіцієнтів є важливим підходом до оцінки рівня прибутковості. Метод коефіцієнтів дозволяє виявити кількісний взаємозв'язок між різними статтями, розділами або групами статей балансу. Сутність аналізу методом коефіцієнтів полягає в тому, що беруться до уваги не один фактор, а вплив на рентабельність роботи банку кількох факторів одночасно.

Враховуючи досвід зарубіжних країн і вітчизняні методики, для аналізу чистої процентної маржі можна запропонувати систему коефіцієнтів. Тут надані коефіцієнти, які характеризують ефективність і рентабельність кредитної діяльності.

Процентна маржа або чистий процентний дохід — різниця між процентними доходами і витратами комерційного банку, між процентами отриманими і сплаченими. Вона є основним джерелом прибутку банку і призначена покривати податки, збитки від спекулятивних операцій і «тягар» — перевищення безпроцентного доходу над безпроцентними витратами, тобто частину загальнобанківських витрат, банківські ризики. Розмір маржі може ха-

рактизуватися абсолютною величиною в гривнях, а також рядом фінансових коефіцієнтів.

Абсолютна величина маржі може розраховуватися як різниця між загальною величиною процентного доходу і витрат банку, а також між процентним доходом за окремими видами активних операцій і процентними витратами, зв'язаними з ресурсами, які використані для цих операцій. Динаміка абсолютної величини процентної маржі визначається такими основними факторами:

- обсягом кредитних вкладень і інших активних операцій, що приносять процентний дохід;
- процентної ставки за активними операціями банку;
- процентної ставки за пасивними операціями банку;
- співвідношенням між власним капіталом і залученими ресурсами;
- структурою залучених ресурсів;
- способом нарахування і стягнення відсотка;
- системою обліку доходів і витрат.

Коефіцієнти процентної маржі можуть показувати її фактичний і достатній рівень у даного банку. Коефіцієнт фактичної процентної маржі характеризує відносну фактичну величину процентного джерела прибутку банку. Це ступінь ефективності використання активів в залежності від вартості залучених банком ресурсів. Чиста процентна маржа загальна означає отримання прибутку банком у вигляді доходу від процентної різниці як відсоток до середніх загальних активів. Оптимальним значенням даного показника є 4,5 %. Зменшення показника сигналізує про загрозу банкрутства. Причинами зменшення маржі є неправильна процентна політика банку, скорочення питомої ваги активів, що приносять дохід, у загальному їх обсязі, а також зовнішні фактори: зниження процентних ставок за кредитними операціями на позиковому ринку, подорожчання ресурсів тощо.

Як же ми розрахуємо середні загальні активи? Показник у формі середньої характеризує рівень ознаки в розрахунку на одиницю сукупності. Абстрагуючись від індивідуальних особливостей окремих елементів, виявляємо загальні риси, що притаманні всій сукупності. Середня характеризуватиме типовий рівень лише за умови, що сукупність якісно однорідна, в даному випадку дані загальних активів банку на початок кварталу. Візьмемо активи банків без сум міжфіліальних оборотів, для того, щоб оцінити тільки ту кредитну діяльність, яка зв'язана з зовнішніми позичальниками — юридичними та фізичними особами, банками, державними органами.

Для більшості економічних явищ характерна адитивність обсягів — наприклад, виробництво борошна за місяць, квартал тощо. Для таких явищ використовується середня арифметична проста, яка обчислюється діленням загального обсягу значень ознаки на обсяг сукупності:

$$\bar{x} = \frac{\text{Обсяг значень ознаки}}{\text{Обсяг сукупності}} = \frac{\sum x}{n}$$

Дані комерційного банку виступають в формі моментних показників на перший робочий день кварталу. Тому тут буде використовуватися середня хронологічна: в чисельнику до півсуми значень за перший і останній даний квартал додають усі проміжні значення; знаменником є число інтервалів, яке на одиницю менше від числа значень ознаки:

$$\bar{x} = \frac{(x_1 + x_n) / 2 + x_2 + \dots + x_{n-1}}{n - 1} = \frac{(x_1 + x_4) / 2 + x_2 + x_3}{4 - 1}.$$

Розрахуємо не тільки показники чистої процентної маржі загальної, але й всі інші коефіцієнти маржі, які показують різні сторони дохідності основної діяльності банку, тобто дохідність, виходячи з різних баз розміщених у клієнтів коштів.

Треба зазначити, що не всі активи приносять банку дохід, отже далі розрахуємо реальний рівень рентабельності прибуткових операцій. Це більш детальний показник чистої процентної маржі, який можна отримати при відрахуванні від всіх активів тих, що не приносять дохід. Маржа визначається як відношення чистого відсоткового доходу (доходи від процентів — витрати на проценти) на середню величину активів, що приносять дохід. Коефіцієнт назовемо чистою процентною маржею за дохідними активами. Отриманий результат буде показувати, скільки в середньому на кожну вкладену в кредитні операції гривню або на 1 грошову одиницю дохідних активів банк отримує копійок доходу.

Для визначення чистого процентного доходу детально по відношенню до окремо кредитних операцій визначимо два коефіцієнти — чиста кредитна процентна маржа № 1 (по всіх наданих кредитах незалежно від ступеня ризику) і чиста кредитна процентна маржа №2 (тільки за тими кредитами, що приносять дохід).

Якщо виділити з процентних доходів і витрат ті, що банк отримує (сплачує) тільки за кредитними і депозитними операціями з клієнтами (юридичними, фізичними особами, банками), отримаємо деталізований вузький показник чистої маржі — чиста процентна маржа за кредитно-депозитними операціями з кліє-

нтами та банками. Норматив для даного показника встановимо не менше 6,0 % або не менше 6 копійок процентного доходу на кожную вкладену гривню в кредитні операції з клієнтами і банками.

Крім порівняння процентної маржі за окремі періоди (в даному випадку квартали) і спостереження за відповідністю маржі банку аналогічним даним по інших банках, стандарту, що склався, напрямами аналізу фактичної процентної маржі може бути аналіз змін складових процентної маржі для визначення ступеня і напряму їх впливу на загальну зміну маржі, а також визначення меж, в яких зміна процентної маржі вимагає прийняття управлінських рішень. Аналізуючи динаміку значень процентної маржі, важливо виявляти, в результаті чого забезпечено її збільшення: за рахунок зростання відсотків за активними або зниження відсотків за пасивними операціями банку.

Крім зазначених показників доцільно розраховувати при аналізі дохідності кредитних операцій банку окремо показники чистої маржі тільки за юридичними і фізичними особами, чистої маржі за міжбанківськими кредитно-депозитними операціями, чистої маржі за операціями з цінними паперами. Потім можна показник маржі за юридичними і фізичними особами деталізувати окремо за особами, а далі показник маржі за юридичними особами показати в розрізі сфер діяльності, форм власності та галузей народного господарства.

О. В. Сидюк, канд. екон. наук, доц., зав. кафедри
Донецького національного університета,
Н. И. Попова, ст. преп.
Донецького національного університета

АНАЛИТИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ В АУДИТЕ И ПРИНЯТИИ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ

Переход к рыночной экономике, разнообразие форм собственности, развитие малого бизнеса, функционирование частного иностранного капитала в Украине определяют объективную необходимость в качественной информации, требующейся внутренним и внешним пользователями для принятия экономических решений. Адекватность и обоснованность подобных решений находится в прямой зависимости от грамотной аналитической оценки финансовой информации.